

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Mirek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jerzy Grubba

SSN Zbigniew Puskarski

Protokolant Kinga Sternik

w sprawie **A. G.**

skazanej z art. 212 § 2 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 25 kwietnia 2024 r.,

kasacji wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Okręgowego w Przemyślu

z dnia 17 października 2023 r., sygn. akt II Ka 207/23,

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w Lubaczowie

z dnia 12 maja 2023 r., sygn. akt II K 295/22,

1. uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu pierwszej instancji i na podstawie art. 537 § 2 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. umarza postępowanie;

2. zarządza zwrot na rzecz oskarżonej uiszczonej opłaty od kasacji w kwocie 450 (czterystu pięćdziesięciu) złotych;

3. kosztami procesu obciąża oskarżyciela prywatnego – P. Sp. z o.o. z siedzibą w O..

Jerzy Grubba Piotr Mirek Zbigniew Puskarski

[PGW]

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Lubaczowie, wyrokiem z dnia 12 maja 2023 r., II K 295/22, uznał oskarżoną A. G. za winną tego, że w dniu 18 maja 2022 r., w bliżej nieokreślonym miejscu, za pośrednictwem sieci Internet, pomówiła P. Sp. z o.o., reprezentowaną przez Prezes Zarządu M. Z. prowadzącą Restaurację z siedzibą w O., poprzez zamieszczenie za pośrednictwem serwisu społecznościowego F. na profilu [...] opinii zawierającej nieprawdziwe zarzuty dotyczące zorganizowanego w Restauracji przyjęcia weselnego, czym w opinii publicznej naraziła ww. Spółkę na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania działalności gospodarczej związanej z organizowaniem imprez okolicznościowych tj. przestępstwa z art. 212 § 2 k.k. w zw. z art. 212 § 1 k.k. i za to na podstawie art. 212 § 2 k.k. wymierzył jej karę 100 stawek dziennych grzywny po 30 zł każda.

Na podstawie art. 213 § 3 k.k. orzekł od oskarżonej A. G. na rzecz oskarżyciela prywatnego P. Sp. z o.o., reprezentowaną przez Prezes Zarządu M. Z. prowadzącą Restaurację z siedzibą w O., nawiązkę w kwocie 3000 zł.

Orzekł również o kosztach procesu.

Powyższy wyrok zaskarżony został w całości apelacją obrońcy oskarżonej, w której zarzucono rażące naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na treść orzeczenia, a to: art. 438 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. i art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 491 § 1 k.p.k. poprzez zaniechanie umorzenia postępowania wobec nieusprawiedliwionego niestawiennictwa oskarżyciela prywatnego oraz jego pełnomocnika na posiedzeniu pojednawczym, czego rezultatem była konieczność przyjęcia, że oskarżyciel prywatny odstąpił od oskarżenia, a zatem zachodzi negatywna przesłanka procesowa wyłączająca dalsze prowadzenie postępowania, a także nieuzasadnione uchylenie postanowienia o umorzeniu postępowania wydanego na posiedzeniu pojednawczym w wyniku

nieuzasadnionego przyjęcia że przyczyna niestawienia na posiedzenie pojednawcze pełnomocnika oskarżyciela prywatnego była uzasadniona.

Na wypadek nieuwzględnienia tego zarzutu, w apelacji sformułowano również zarzuty błędu w ustaleniach faktycznych.

W konkluzji apelacji obrońca oskarżonej wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku i umorzenie postępowania, ewentualnie, o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uniewinnienie oskarżonej od zarzucanego jej czynu.

Sąd Okręgowy w Przemyślu, wyrokiem z dnia 17 października 2023 r., II Ka 207/23, utrzymał w mocy zaskarżony wyrok, orzekając o kosztach procesu za postępowanie odwoławcze.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżony został kasacją obrońcy oskarżonej, w której zarzucono rażące naruszenie prawa mające wpływ na treść orzeczenia, a to art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., polegające na utrzymaniu przez Sąd odwoławczy wyroku Sądu pierwszej instancji w mocy, pomimo istnienia negatywnej przesłanki procesowej w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela.

W oparciu o tak sformułowany zarzut obrońca oskarżonej wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i umorzenie postępowania.

Odpowiedź na kasację złożył pełnomocnik oskarżyciela prywatnego, wnosząc o jej oddalenie. W uzasadnieniu stwierdzono, iż niezasadnym jest powołanie się skarżącego na nowelizację art. 491 § 1 k.p.k., w ramach której sformułowanie „bez usprawiedliwionej przyczyny” zastąpiono sformułowaniem „bez usprawiedliwienia”. Zamierzeniem tej zmiany miało być bowiem zakończenie ewentualnych wątpliwości co do tego, czy termin „bez usprawiedliwionej przyczyny” dopuszcza usprawiedliwienie w inny sposób niż zaświadczeniem lekarskim. Jednocześnie wskazano, że z uwagi na obowiązujące w dacie posiedzenia pojednawczego szczególne unormowania związane z ogłoszonym na terenie całego kraju stanem zagrożenia epidemicznego, usprawiedliwienie niestawienia przed sądem z powodu choroby nie wymagało przedstawienia zaświadczenia lekarza sądowego, o którym mowa w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym. Podniesiono również, że w świetle załączonego zaświadczenia lekarskiego oraz

choroby o charakterze nagłym nie wydaje się, by niestawiennictwo pełnomocnika oskarżycielki prywatnej można było uznać za nieusprawiedliwione.

Sąd Najwyższy stwierdził, co następuje.

Kasację obrońcy oskarżonej uznać należy za zasadną. Trafnie w niej podniesiono, że postępowanie zakończone wydaniem zaskarżonego wyroku dotknięte jest uchybieniem wskazanym w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k., którego stwierdzenie skutkować musiało uchyleniem zaskarżonego wyroku oraz utrzymanego nim w mocy wyroku Sądu pierwszej instancji i umorzeniem postępowania. Wbrew stanowisku Sądu odwoławczego w realiach niniejszej sprawy wystąpiła określona w art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. okoliczność wyłączająca postępowanie w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela.

Bezspornym jest, że w postępowaniu wszczętym wniesieniem aktu oskarżenia przez oskarżyciela prywatnego P. sp. z o.o., na posiedzenie pojednawcze w dniu 24 października 2022 r. nie stawiała się osoba reprezentująca oskarżyciela prywatnego ani jego pełnomocnik.

Poza sporem pozostaje również, że oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik zostali prawidłowo zawiadomieni o terminie posiedzenia pojednawczego, a swojego niestawiennictwa w żaden sposób nie usprawiedliwili. Zgodnie z dyspozycją przepisu art. 491 § 1 k.p.k. sytuację taką uważa się za odstąpienie od oskarżenia. Postanowienie Sądu pierwszej instancji z dnia 24 października 2022 r., którym umorzono postępowanie, powołując się na wymieniony przepis, uznać zatem należy za trafne.

Nie jest takim natomiast stanowisko Sądu odwoławczego, który uznał, że przedstawienie przez pełnomocnika oskarżyciela prywatnego wraz z zażaleniem na postanowienie o umorzeniu postępowania zaświadczenia lekarskiego z dnia 27 października 2022 r. o niezdolności do pracy (ZUS ZLA) wykluczało możliwość przyjęcia, że oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik nie stawili się na posiedzenie pojednawcze bez usprawiedliwienia.

Odnosząc się w tym miejscu do akcentowanych w odpowiedzi na kasację konsekwencji stosowania unormowania zawartego w art. 91 ustawy z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z

rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 683), zgodnie z którym w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 usprawiedliwienie niestawiennictwa przed sądem z powodu choroby nie wymaga przedstawienia zaświadczenia lekarza sądowego, o którym mowa w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym (Dz. U. poz. 849, z 2008 r. poz. 293 oraz z 2011 r. poz. 622), zaznaczyć trzeba, że kwestia ta nie ma istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. W jej realiach okoliczności faktycznej tworzącej domniemanie prawne o odstąpieniu oskarżyciela prywatnego od oskarżenia nie stanowiło niezachowanie właściwej formy usprawiedliwienia niestawiennictwa, lecz jego brak.

Kluczowym dla takiej oceny przedstawionej na wstępie sytuacji procesowej jest uwzględnienie zmiany treści przepisu art. 491 § 1 k.p.k. dokonanej ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1694), która weszła w życie w dniu 5 października 2019 r. W brzmieniu nadanym tą ustawą, wymieniony przepis nie odwołuje się do braku „usprawiedliwionej przyczyny” jako okoliczności, która warunkuje uznanie niestawiennictwa oskarżyciela prywatnego i jego pełnomocnika na posiedzenie pojednawcze za odstąpienie od oskarżenia, ale do ich niestawiennictwa „bez usprawiedliwienia.

Przedstawiona zmiana treści art. 491 § 1 k.k. nie miała charakteru redakcyjnego, ale merytoryczny. W tej kwestii podzielić należy prezentowany w literaturze przedmiotu pogląd, iż: „dotychczasowe brzmienie tego przepisu dawało podstawę do twierdzenia, że niestawiennictwo oskarżyciela prywatnego i jego pełnomocnika musiało być obiektywnie nieusprawiedliwione, bo przepis odwoływał się do „przyczyny” niestawiennictwa, która nie była usprawiedliwiona. Jeżeli jednak przyczyna usprawiedliwiająca niestawiennictwo istniała, a wskazany podmiot nie dopełnił obowiązku przedstawienia usprawiedliwienia na posiedzeniu, to mógł to skutecznie uczynić *ex post*, bo chodziło o istnienie owej „przyczyny”, a nie o czas jej ujawnienia. W praktyce pozwalało to na skuteczne przedstawienie usprawiedliwienia dopiero w zażaleniu na postanowienie o umorzeniu postępowania. Obecne brzmienie komentowanego przepisu pozwala na stwierdzenie, że podstawą umorzenia jest okoliczność faktyczna w postaci braku usprawiedliwienia

niestawiennictwa, która tworzy domniemanie prawne o odstąpieniu od oskarżenia. Nie ma zatem znaczenia, czy istniała przyczyna usprawiedliwiająca niestawiennictwo na posiedzeniu. W konsekwencji oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik we własnym interesie procesowym powinni o przyczynie usprawiedliwiającej niestawiennictwo poinformować przed posiedzeniem lub na posiedzeniu. Nieuczynienie tego, nawet gdy niestawiennictwo było usprawiedliwione, powoduje umorzenie postępowania, gdyż sąd już nie bada, czy istniała przyczyna usprawiedliwiająca niestawiennictwo. Sam brak usprawiedliwienia stanowi o odstąpieniu od oskarżenia, co prowadzi do umorzenia postępowania” (zob. K. Eichstaedt [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, red. D. Świecki, LEX/el. 2024, art. 491). Zgodnie z innym, podobnym zapatrywaniem na charakter skutków nowelizacji art. 491 § 1 k.p.k., w aktualnym brzmieniu tego przepisu „chodzi nie tyle o istnienie „przyczyny”, ale o czas jej ujawnienia. Nie ma znaczenia, czy przyczyna usprawiedliwiająca niestawiennictwo istniała na posiedzeniu, ale to czy w odpowiednim czasie przed posiedzeniem oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik przekazali o niej informację do sądu. Jeżeli przyczyna ta istniała, a zobowiązany podmiot nie dopełnił obowiązku usprawiedliwienia, to nie może skutecznie uczynić tego *ex post*. (...). Nieraz w przypadku choroby nie będzie czasu na uzyskanie zaświadczenia pochodzącego od lekarza sądowego z przyczyn obiektywnych. Usprawiedliwienie może mieć formę pisemną lub ustną, nawet gdy wskazane podmioty stawiają się na posiedzeniu po to, by wskazać powód jego natychmiastowego opuszczenia i braku w nim udziału”(tak M. Klejnowska [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, red. J. Zagrodnik, LEX/el. 2023, art. 491).

Takie rozumienie dyspozycji przepisu art. 491 § 1 k.p.k. nie stoi w opozycji do przywołanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oraz w odpowiedzi na kasację poglądów prezentowanych w piśmiennictwie, które miałyby potwierdzać trafność rozstrzygnięcia Sądu odwoławczego.

Dotyczy to zarówno stanowiska akcentującego, że usprawiedliwienie, o którym mowa w wymienionym przepisie, nie tylko musi być formalnie złożone, ale musi być również merytorycznie uzasadnione (K. Eichstaedt [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II, red. D. Świecki, Warszawa 2018, s.521),

jak i poglądu, że „nowego określenia «bez usprawiedliwienia» nie można wiązać jedynie z powodem wskazanym w art. 117 § 2a (choroba usprawiedliwiona stosownym zaświadczeniem lekarza sądowego), ale należy je rozumieć szerzej, w myśl przeszkód wymienionych w art. 117 § 2 k.p.k.” (A. Ważny [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, red. A. Sakowicz, Legalis 2020, art. 491).

Nie negując słuszności tych zapatrywań, stwierdzić trzeba, że odnoszą się one do tego aspektu usprawiedliwienia niestawiennictwa strony, który nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. Nie ulega wątpliwości, że usprawiedliwienie, o którym mowa w art 491 § 1 k.p.k., musi spełniać wymagania określone w przepisach regulujących porządek czynności procesowych. Zgodnie zatem z art. 117 § 2 k.p.k. musi być „należyte”. W tym też zakresie podlega ocenie sądu. Wobec tego, że oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik nie stawili się na posiedzenie pojednawcze w żaden sposób nie usprawiedliwiając swojej nieobecności, na gruncie niniejszej sprawy nie aktualizował się problem merytorycznej oceny powodów usprawiedliwienia.

Podkreślić trzeba, że kierowanie się aprobowaną przez Sąd Najwyższy wykładnią przepisu art. 491 § 1 k.p.k. nie oznacza, że każdy przypadek niestawiennictwa oskarżyciela prywatnego i jego pełnomocnika na posiedzenie pojednawcze bez usprawiedliwienia należy traktować tak samo, niezależnie od przyczyn zaistnienia takiej sytuacji. Również w tym zakresie znajdują zastosowanie unormowania ogólne dotyczące porządku czynności procesowych, w tym określona w art. 117 § 2 k.p.k. zasada, zgodnie z którą czynności nie przeprowadza się, jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że niestawiennictwo osoby uprawnionej wynikało z powodu przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn. Z tej perspektywy wydaje się oczywistym, że w sytuacji gdy oskarżyciel prywatny lub jego pełnomocnik nie stawili się na posiedzenie pojednawcze i nie usprawiedliwili swojego niestawiennictwa z powodu tego rodzaju zdarzeń jak np. powódź czy udziału w wypadku drogowym, dopuszczalnym jest wykazanie *ex post* braku przesłanek do stosowania art. 491 § 1 k.p.k.

Sytuacja taka nie miała jednak miejsca w rozpoznawanej sprawie. Zauważyć trzeba, że na posiedzenie pojednawcze, które jest obligatoryjnym etapem postępowania karnego w sprawach z oskarżenia prywatnego, nie stawiał się bez

usprawiedliwienia nie tylko pełnomocnik oskarżyciela prywatnego, ale także przedstawiciel organu działającego w jego imieniu. Z analizy treści zawartych w aktach sprawy dokumentów nie wynika, aby istniały wyjątkowe przyczyny niestawiennictwa tej ostatniej osoby na posiedzenie pojednawcze, a także jakiegokolwiek realne przeszkody uniemożliwiające, czy chociażby utrudniające usprawiedliwienie pełnomocnikowi oskarżyciela prywatnego niestawiennictwa na posiedzenie pojednawcze spowodowanego jego niedyspozycją zdrowotną. Nic przecież nie stało na przeszkodzie (o istnieniu takiej przeszkody nie świadczy dokumentacja medyczna dołączona do zażalenia pełnomocnika oskarżyciela prywatnego, w tym wystawione w dniu 27 października 2022 r. zaświadczenie o niezdolności do pracy w okresie od 24 do 31 października 2022 r. ze wskazaniem „chory może chodzić” k. 25), aby informacja o przyczynach niestawiennictwa pełnomocnika na posiedzenie pojednawcze została przekazana Sądowi drogą elektroniczną, a nawet nawet telefonicznie – osobiście przez pełnomocnika lub przez oskarżyciela prywatnego. Czynności takich nie podjęto. Co więcej, z akt sprawy wynika, że do chwili doręczenia odpisu postanowienia z dnia 24 października 2022 r. o umorzeniu postępowania oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik nie podejmowali żadnych działań, które wykazywałyby ich zainteresowanie usprawiedliwieniem niestawiennictwa na posiedzeniu pojednawczym. Przedstawiona przez pełnomocnika oskarżyciela prywatnego dokumentacja medyczna potwierdza, że z porady lekarskiej skorzystał on w dniu 27 października 2022 r. (k. 26), a więc dopiero następnego dnia po doręczeniu postanowienia o umorzeniu postępowania.

Mając to wszystko na uwadze, przyjąć należało, zgodnie z zawartym w art. 491 § 1 k.p.k. niewzruszalnym domniemaniem, że łączne niestawiennictwo oskarżyciela prywatnego i jego pełnomocnika na posiedzeniu pojednawczym bez usprawiedliwienia stanowiło odstępienie od oskarżenia, co wykluczało dalsze prowadzenie postępowania w niniejszej sprawie ze względu na brak skargi uprawnionego oskarżyciela – art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

Kierując się powyższym, Sąd Najwyższy, uwzględniając kasację, uchylił zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu pierwszej instancji i na podstawie art. 537 § 2 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. umorzył postępowanie.

O kosztach procesu orzeczono po myśli art. 632 pkt 1 k.p.k.

Jerzy Grubba Piotr Mirek Zbigniew Puskarski

[PGW]

[ms]